

DEMOGRAF DR. SC. DRAŽEN ŽIVIĆ U IŠČEKIVANJU REZULTATA POPISA

VUKOVARSKA URNA

Na 100 mladih dolazi 150 starih

Damir Tolj

slobodnadalmacija.hr

Plašim se da ni rezultati popisa 2021. godine neće biti dovoljno kvalitetni da bismo mogli precizno znati i za budući razvoj grada planirati aktivnosti. Muka u međupopisnoj usporedbi bilo je i s rezultatima popisa 2001. i 2011. godine.

U demografiji se sve gleda kroz vrijeme i jedna brojka ne znači ništa ako je nemate s čime usporediti. Zato metodologija popisa mora biti ista, a mi svaki put koristimo druge metode: u četiri popisa od 1991. do danas, imali smo četiri metode. Nisu one dijametralno suprotne, ali su dovoljno neujednačene da stvaraju probleme u analizama i predviđanjima, ukazao nam je na te nelogičnosti na samom početku razgovora naš poznati demograf dr. sc. Dražen Živić.

Kakve su prognoze?

- Državni zavod za statistiku svake godine javno objavljuje procjenu broja stanovnika do razine grada i općine. Za sredinu godine i za kraj. Zadnji

➔ To je izvrnuta piramida. Umjesto da je njezino dno - znači, mlađi naraštaj - široko, nama se u Vukovaru ona širi uvis, prema starijim generacijama. Nije to više piramida, to se u demografskoj terminologiji naziva - urna

dostupni podatak odnosi se na 31. prosinca 2020. godine: Vukovar je imao 22.262 stanovnika.

To se izračuna iz podataka vitalne statistike: rođeni i umrli tijekom godine, čemu se dodaje broj doseljenih i odseljenih. Prva kategorija je precizna, ali problem je s migracijama, pogotovo s vanjskom: ne odjave svi preseljenje iz Vukovara u inozemstvo ili doseljenje iz inozemstva. A nema načina da se to provjeri. Tako je u cijeloj Hrvatskoj.

Nepovoljni trendovi

I što možemo očekivati u Vukovaru?

- Realno je očekivati da će popis pokazati pad broja stanovnika Vukovara ispod 20.000, a ja bih čak rekao i ispod 19.000. Međutim, ne znači da će biti tako. Metodologija koja dopušta igre s brojevima može pokazati i nešto drugo. Ne vjerujem ipak da će pokazati rast. Predviđanja i trendovi su izrazito nepovoljni, prateći još od 1991. godine, barem otkad ja

pratim, ali s obzirom na rat, uzimamo radije od 1998. godine dodanas: daleko više je umrlih od živorođenih i odseljenih od doseljenih. Službeno. Stvarno je vjerojatno još i gore.

Nije Vukovar specifičan u tom pitanju, ali ono što ga izdvaja je njegova simbolika i značenje. Smije li hrvatsko društvo dopustiti da grad koji je imao takvu ulogu u Domovinskom ratu, a nalazi se na iznimno osjetljivom geostrateškom i graničnom prostoru, doživljava takvu demografsku sudbinu?! Da se nalazi negdje u središnjoj Hrvatskoj, ne bi bi-

Do potpunog sloma neće doći. Vukovar će u sadašnjim uvjetima razvoja pasti na jedan broj stanovnika, nemoguće je sada reći koliko, koji će onda biti održiv

lo toliko važno. A ima takvih mjesta koliko hoćete.

Kakva je struktura stanovništva?

- Daleko nepovoljnija od samog broja stanovnika. Ne etnička struktura, Hrvati, Srbi i slično, pustimo to sada. Za život zajednice najvažnija je dobna struktura. A ona kaže da je jako loše, gotovo da ne može biti gore. Uvijek može, naravno, ali ste shvatili. Evo: na sto stanovnika do 14 godina dolazi 150, pa i više stanovnika starijih od 65 godina. To je izvrnuta piramida. Umjesto da je njezino dno - znači, mlađi naraštaj - široko, nama se u Vukovaru ona širi uvis, prema starijim generacijama. Nije to više piramida, to se u demografskoj terminologiji naziva - urna. A urna je posuda za ljudski prah i pepeo.

Koji su glavni uzroci?

- To je rezultat nedovoljnog rađanja kroz desetljeća. Strmoglavi pad. A smrtnost blago raste. Razlika je izrazito negativna. Godišnji gubici prirodnim putem vrlo su veliki. Recimo,

od 1998., godine povratka, do 2020. godine višak umrlih na živorođenima je 3307. Za populaciju od 20.000 ljudi to su vrlo visoke brojke. A razlika između iseljenih i doseljenih je 5296. U korist iseljenih. S tim da je realno to još i negativnije. Zbrojeno: gubitak od oko 9000 ljudi na populaciju koja je na popisu 2001. godine imala 31.670 stanovnika. To je vrlo velik demografski gubitak. Trend je toliko naglašeno negativan da čak ni nekakve igre s metodologijom neće pomoći.

Hm, gotovo 30 posto gubitaka...

- A što proizvodi sva ta nepovoljna struktura?! Proizvodi da budućnost neće osiguravati dovoljan natalitet. Imate generacije djece koje su malobrojnije i kada one odrastu, bit će manje kandidata za brak i novu djecu. A stopa fertiliteta je takva da ni ti koje spominjemo, kada bi se svi sutra poženi i poudali, neće radati dovoljno djece da bi se nadomjestilo gubitke nastale u zadnjih 20 godina. Pa će biti manje kandidata

za tržište rada. Manje učenika. Manje škola. Posljedično, više iseljavanja. Dakle, zamršena i dosta složena situacija.

Nema posla - nema šetnje

Može li je itko razmrsiti?

- Pokazuje se da oni koji bi trebali čuti nas demografe jako loše čuju, pa moramo ponavljati kao papige, a nama je toga pomalo preko glave. Isticanje lijepih vukovarskih primjera pokazuje da grad ima i drugu sliku, ali ne treba zanemariti realnost. Nema planova, rasta i razvoja ako su utemeljeni na nereálnim podacima.

Mi smo jako puno godina izgubili u nekvadratnim priprema strategija razvoja i planiranjima razvoja. Mi možda nešto i napišemo, možda imamo neku viziju, ali to ne provodimo. Onda prođe deset godina i kažemo: "Joooj, što ćemo sad?!" Ali onda imamo još gore premise.

Bilo je jasno da će uslijediti povratak stanovništva poslije reintegracije i jasno je da je održiv povratak moguć samo

ANTE ČIZMIĆ/CROPIX

Rat je veliki, možda i najveći krivac demografskog pada Vukovara, ali sigurno nije jedini

ostalo. Čak i ono što je bilo postalo nacionalni projekt, usvojen u Saboru, kao kanal Dunav - Sava, odnosno Vukovar - Šamac - ne realizira se. Ne ulazim u ocjenu kvalitete, već govorim da je bio prihvaćen kao nacionalni plan, ali nije ostvaren.

Očito je svima koji dođu, u gradu je obnovljeno praktički sve - javni objekti, infrastruktura, stambene jedinice, ali gospodarskog impulsa kao da nema. Ljudima je drago da je napravljena šetnica. Ali ako nema posla, u šetnji neće uživati.

Je li se uloženi novac mogao bolje iskoristiti?

- Nisam ekonomist, ali mislim da se moglo bolje, ali samo ako država ili društvo odredi prioritete. A mi to nismo učinili. Ni u Hrvatskoj, ni u Vukovaru.

Zaustaviti podjele

Kako je moguće da ima toliko praznih državnih stanova, čak cijeli neboder na jedanaest katova u Borovu naselju?

- To je stvar prioriteta. Zalažem se upravo za to da jedna od važnijih mjera demografske revitalizacije bude oslobađanje nekretnina u vlasništvu državne i lokalne vlasti. Da se s tom imovinom napravi nešto, da bude u funkciji razvoja. Ostaviti ih da tako propadaju predstavlja zločin prema sadašnjem trenutku potreba. Ako država želi dovesti stručnjake, liječnike, inženjere u ovaj grad, onda im mora ponuditi pogodnosti kakve oni neće dobiti na drugom mjestu. To znači: posao, plaća, stanovanje, porezne olakšice i slično. To jest trošak koji košta državu, ali taj trošak donosi buduću korist, buduću benefit. Zato morate imati nacionalne prioritete, pa lokalne. Lokalna sredina ne može to samostalno.

Prijeti li gradu slom, je li kasno za nj?

- Do potpunog sloma neće doći. Vukovar će u sadašnjim uvjetima razvoja pasti na neki broj stanovnika, nemoguće je sada reći koliko, koji će onda biti održiv. Ne mogu se svi odseliti, niti će svi umrijeti. Nama je cilj usporiti te negativne trendove. Da bismo do te donje granice što kasnije došli. Moramo usporavati trend. Svaka rođena beba znači usporavanje tih negativnosti.

Demografska budućnost Vukovara neće ovisiti samo o rođenima i umrlima, starima i mladima, već o stanju u društvu, osobito gospodarskom. Bude li se to razvijalo, popravljat će se i demografska kretanja. Ako se podjele u društvu, negativno ozračje i tako dalje nastave ili prodube, to će biti signal ljudima da odu. Pa tko bi živio u lošoj atmosferi i prilikama?!

Kakvo je stanje s migracijama?

- Vukovar je, po službenim podacima migracijske statistike, lani imao veći broj doseljenih od odseljenih. Radi se o blagom porastu. Naravno, treba vidjeti koliko je na to utjecala pandemija i koliko su realni podaci o prijavama i odjavama boravišta. Svakako, to je puno

bolje od situacija koje smo imali da godišnje bude i po tisuću odlazaka više od dolazaka.

Može li veleučilište pomoći?
- Mislim da može i da je već pomoglo. Pogotovo ako se još bolje profilira. Možda prema gospodarstvu. Evo, kako ćete očekivati revitalizaciju "Borova" ako nemate stručan kadar?!

A poljoprivreda? Debele zemlje ima unedogled. Ni vode ne fali.

- Moramo prestati razmišljati da svatko s jutrom ili deset jutara zemlje može biti poljoprivrednik. Nije poljoprivreda

Maksimum naseljenosti bio je 1991. godine: 46.735 stanovnika. Od toga su u inozemstvu bile popisane 2000 ljudi. To više ne možemo dostići. Nemoguće

ako imate dvije krave. Lijepo, imat ćete mlijeka za ukućane, ali od toga ne možete živjeti. Ili ako primete poticaj za njih

deset. To je socijalna mjera. I preskupa. Odavno je u Americi udio stanovnika koji se bavi poljoprivredom pao ispod jedan posto, a proizvode iznimne količine hrane. Naravno, onda sve ima smisla, pada trošak po jedinici i stvaraju se konkurentni viškovi. Nema velike proizvodnje na malim parcelama. Koncepti i vizije nisu se promijenili, niti su u skladu s današnjim vremenom.

Koliko odmažu sukobi, loša percepcija, svođenje grada samo na spomenik?

Vukovar mora biti i grad spomenik ili simbol, zbog svoje prošlosti, ali ne smije biti samo spomenik

- Negativna percepcija u smislu neriješenih međunarodnih odnosa, koji se s vremena na vrijeme i u skladu s nekim političkim interesima potencijalno, sigurno loše utječe. Možda i ne toliko na nas ovdje koliko na potencijalne doseljenike. Vukovar mora biti i grad spomenik ili simbol, zbog svoje prošlosti, ali ne smije biti samo spomenik. To mora biti element na kojemu se povijest, grubo rečeno, može iskoristiti. Ne da se na žrtvi zarađuje, pa nemoguće je posjetiti Auschwitz a ne platiti ulaznicu. Time ne omalovažavate žrtvu. Postoje i troškovi održavanja i održivosti takvih mjesta povijesnog sjećanja. Sjećati se moramo. To nije sporno. Ali ne smije biti u funkciji podjela i političkih razmirica.

Godine prosperiteta

Koje su najsajnije vukovarske godine u zadnjih sto?

- U smislu prosperiteta, svakaako su u zadnjih sto godina bile dobre tridesete, kada je došao "Bata" i napravio tvornicu "Borovo". To je bilo vrijeme uzleta i velikog doseljavanja. Dijelom su to bile pedesete i šezdesete, vrijeme industrijalizacije i velikog zapošljavanja. **A godine najvećeg demografskog rasta?**

- Od 1948. do 1991. godine. Maksimum naseljenosti bio je 1991. godine: 46.735 stanovnika. Od toga su u inozemstvu bile popisane 2000 ljudi. To više ne možemo dostići. Nemoguće. Osim na silu, što nije opcija. No, i taj rekordan broj bio je donekle nerealan, napuhan: u "Borovu" je radio golem broj ljudi, a kombinat je već sedamdesetih bio zreo za stečaj, osobito osamdesetih. Ljudi su se doseljavali i u tvornici radili, ali ekonomske održivosti nije bilo, održavana je umjetnim putem. Ako ponestane novca, tiskat će se novi. To je bio tadašnji princip.

Koliki bi bio optimalni Vukovar?

- Ne treba ciljati na megalomanske brojke. Konkretno, meni se čini da bi Vukovar, s obzirom na svoje potencijale, položaj i tako dalje bio idealan grad u rasponu od 20 do 25 tisuća stanovnika, gdje bi se mogao osigurati visok stupanj kvalitete življenja, komunalne uredenosti, gospodarskih aktivnosti... Naš cilj mora biti usporavanje negativnih demografskih trendova u idućih pet ili deset godina. Nikako sada zamišljati da Vukovar do idućeg popisa naraste!

A da nije bilo rata?

- Vukovar bi upao u demografske probleme i da rata nije bilo, ali bi taj pad bio sporiji i pokazao bi se negdje između 2010. i 2020. godine. Od 1991. do 2001. sigurno bismo još bili imali nekakav rast, ne toliki kao prije, ali ipak. Sve bi se još koliko-toliko održavalo do popisa 2011., ali onda bi išao pad. Takvi su nam trendovi. Rat je veliki, možda i najveći krivac demografskog pada Vukovara, ali sigurno nije jedini.●

Očekujem pad broja stanovnika Vukovara. Možda i ispod 19.000

ANTE ČIZMIĆ/CROPIX

ZADNJI DOSTUPNI PODATAK ODNOSI SE NA 31. PROSINCA 2020. GODINE: VUKOVAR JE IMAO 22.262 STANOVNIKA. REALNO JE OČEKIVATI DA ĆE POPIS POKAZATI PAD BROJA STANOVNIKA VUKOVARA ISPOD 20.000, A JA BIH ČAK REKAO I VIŠE...

ako ljudi imaju što raditi. No, da bi oni mogli raditi, moraju negdje i biti. Stanovati. Vukovar je imao razmjere materijalne kataklizme, devedeset posto objekata bilo je porušeno. Trebala je ići obnova. I postavilo se pitanje što ćemo prije, je li starija kokoš ili jaje. Hoćemo li prvo obnavljati stambeni fond ili gospodarstvo? A trebalo je riješiti i pitanje srpskog stanovništva koje se u Vukovar doselilo iz drugih krajeva Hrvatske. Kamo ćete s njima? Ako ih iselite iz stanova koji su prije bili u vlasništvu Hrvata, onda tim Srbima treba obnoviti njihovo u starom kraju. Ili iseliti Hrvate iz BiH koji su možda živjeli u tim srpskim stanovima. Vrlo komplicirano. **Što biste vi napravili?**

- Ne znam ni sam što bih i kako da sam ja morao odgovarati na ta pitanja. Naglasak se ipak više stavio na obnovu stanova i infrastrukture, a manje na obnovu gospodarstva i planiranje: što mi to od Podunavlja i Vukovara želimo učiniti. Na primjer, živimo li samo pokraj Dunava ili od njega možemo imati i neku gospodarsku korist?

Ne sjećam se krupnih gospodarskih projekata koji bi predstavljali toliko jak zamašnjak da bi povukli za sobom sve